

2. Istorija zapadnoevropejskoj muziki do 1789 g. (1986) [The history of Western European music until 1789]. M.: Music [in Russia].
3. Psichologija. Pidručnik dlja studentiv vuchih nabchalnuh zakladiv Psychology (2001). [The textbook for university students. / Edited Corresponding Member of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine Yu. L. Trofimov]. K. : Libid [in Ukrainian].
4. Rubinshtejn S. L. Očerki, vospominanija, materialy (1989) [Rubinstein S. L. Essays, memoirs, materials]. M. [in Russia].

Pluschik E. V., Novosadova S. A. Forming orchestric thinking as a pedagogical problem

The article is devoted to the education of orchestral thinking in the context of the development of the complex phenomenon of the analysis of subjective and objective in thinking, emotional and rational, empirical and theoretical, etc. Modeling of operations related to musical activity: the active activity of the subject in the relation of musical thinking, intonation, speech, action, movement, creation and perception of artistic values.

The basis of the article is the conclusion of psychologists that thinking is a process of indirect and total reflection of objects and phenomena of objective reality in their essential relationships and relationships. The underlying basis of thinking is language, which is a tool and a kind of existence of thought. The idea is based on a convoluted inner tongue. Intellectual activity is organically linked to practice. Practice is the source of orchestral thinking and its activities.

The concept of «orchestral thinking of a music teacher» is considered in a separate definition, and subsequently they need to be combined in a new global statement.

The current public standard of thinking is not enough to give birth to new ideas or to accept them. This feature is the first obstacle to everything related to the latest processes. And the same obstacle expresses the paramount task that needs to be addressed with high efficiency: to develop a new standard of thinking and create conditions for its implementation in the minds of HSE students, which should become an appropriate lever in the educational process.

Of paramount importance in the process of shaping the orchestral thinking of future music teachers are the forms of creative activity that help students to think actively and independently. In this connection, it is emphasized: the concept of professional thinking has two aspects - subject matter (a feature of thinking, due to the nature of special training, which is used in a particular field of scientific knowledge); high-quality (that is, a high level of professional qualification related to the degree of productivity from the application of specialized knowledge in practice.

That is, orchestral thinking broadens the outlook, reflects beliefs, determines the next stage of activity of the teacher-musician. Orchestral thinking leads to the modernization of the system of musical and pedagogical values, stimulates the movement forward and synthesizes the development of cultural space, the expansion of intellectual and spiritual resources, the growth of the creative power of knowledge of the future specialist.

The future teacher of music art should have professional training, which ensures his ability to successfully solve emerging problems in a rapidly changing environment based on the latest approaches, a thorough understanding of the methodology of creativity, taking into account the acquired pedagogical skills. Today, it is necessary to have an «advanced consciousness», which should be formed by the system of advanced education, based on deep and organic integration with fundamental science. The ideas of forming such a system of education are already being actively discussed among scientists and practitioners. It takes orchestral thinking and its new standard is a form of mental activity that is psychophysiological compatible with the mentality of the population living in our crane.

Key words: thinking, orchestrics, orchestral thinking, development of orchestral thinking, functions of teacher of musical art, mental actions, search orchestral thinking process.

УДК 373.2:37.091.33-028.22:37.018.1:004

DOI https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.45

Попович О. М.

МЕХАНІЗМ ПРАКТИЧНОЇ ПОБУДОВИ СЕНСОРНО ЗБАГАЧЕНОГО СЕРЕДОВИЩА ДЛЯ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ В УМОВАХ РОДИНИ ТА ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Закцентовано увагу на характеристиці сенсорно збагаченого середовища, яке є сукупністю умов (у закладі, родині), що максимально сприяють особистісному розвитку дітей у значущій для них діяльності. Розкрито сутність і зміст наукових дефініцій «освітній простір», «сенсорно збагачене середовище». З'ясовано механізм практичної побудови сенсорно збагаченого середовища, який має свої особливості.

Створення культурного сенсорно збагаченого середовища в закладі та в родині, на нашу думку, буде забезпечувати: оптимальне сенсорне навантаження на дитину з метою захисту від утоми сенсорними стимулами; створення умов для сенсорного розвитку; взаємодію з родиною щодо забезпечення повноцінного сенсорного розвитку дитини; вільний час, передбачений для дитини впродовж дня. Структуру сенсорно збагаченого середовища в закладі дошкільної освіти розглядаємо як багатокомпонентну систему, що складається з таких елементів, як-от: мета створення сенсорно збагаченого середовища (для чого створювати?); зміст сенсорно збагаченого середовища (у чому єдність елементів цілого?); форми, методи, прийоми (як використовувати?); педагог і батьки (хто створює?); дитина (хто використовує?). Визначено, що нормативними параметрами сенсорно збагаченого середовища є такі: сенсорна насиченість; відкритість до змін, своєрідна незавершеність, яка «запрошує» дитину до активного «добудування» сенсорно збагаченого середовища, діалогічний режим функціонування; небуденність; контрастність; чітка оформленість предметно-середовищних і предметно-просторових джерел сенсорного розвитку; різноманітність, оригінальність; багатофункціональність; пристосованість до потреб спільної практичної діяльності дитини і дорослого.

Ключові слова: діти раннього віку, середовище, сенсорна культура, сенсорно збагачене освітнє середовище, сенсорний розвиток дитини, родина, заклад освіти, освітній простір, предметно-середовищний підхід.

Дефініція «освітнє середовище» активно наповнюється теоретичним контентом упродовж останніх десятиріч ученими як у нашій країні, так і за кордоном. Вивчення освітнього середовища здійснюється з позицій, пов'язаних із сучасним розумінням освіти як особливої сфери соціального життя, а середовища – як чинника освіти. Проведений аналіз досліджень відносин «дитина – середовище» (О. О. Бодальов, В. О. Караківський, Л. І. Новикова, Н. М. Смирнова та інші) дає можливість зробити висновок, що численні спроби дослідників минулих років, а також деяких сучасних авторів представити навколишнє середовище та простір як засіб розвитку, навчання та виховання виявилися такими, що технологічно не відпрацьовані певною мірою, щоб служити керівництвом до дії практиків.

На основі аналізу філософської, соціально-психологічної і педагогічної літератури *освітній простір розглядається як простір комунікацій*, який залучає суб'єкта до процесів освоєння, споживання, обміну і поширення культурних цінностей. Будучи невіддільною частиною культури, освітній простір розглядається і як підсистема соціокультурного середовища. Одночасно освітній простір створюється самим індивідом, оскільки кожна людина розвивається відповідно до своїх індивідуальних задатків, інтересів, життєвого досвіду.

У сучасних дослідженнях освітній простір розглядається як категорія, що характеризує розвиток дитини і визначає її цільове і функціональне призначення в контексті предметності культури суспільства (В. І. Слободчиков); аналізується виокремлений для досліджень конкретний аспект освітнього простору (В. Г. Воронцова, О. С. Газман, О. І. Казакова, В. О. Козирев, О. П. Тряпціна, Д. І. Фрумін та інші); здійснюється оцінка освітнього простору закладу з погляду її ефективності як соціальної системи (В. А. Бухвалов, Я. Г. Плинер; К. Маклафін, D. Reid, D. Hopkins та інші вчені); визначаються і досліджуються його різні психологічні параметри, зокрема безпека.

У роботах, присвячених цій проблематиці, розкривається взаємозв'язок освітнього простору із середовищем. Наприклад, поняття «освітній простір» і «освітнє середовище» взаємодоповнюють один одного, перше виступає для другого як родове поняття. Проте *досліджень, як і термінологічних визначень щодо поняття «сенсорно збагачене середовище для дітей раннього віку», немає*. У дослідженнях, присвячених теорії і практиці дошкільної освіти, майже відсутнє навіть поняття «освітній простір», замість нього використовуються поняття «розвивальне середовище», «предметно-розвивальне середовище», які переважно розглядають це явище на основі параметра «предмети». Якнайповніше враховує специфіку діяльності закладу дошкільної освіти, орієнтири розвитку концепція розвивального середовища, розроблена групою дослідників у складі В. А. Петровського, Л. М. Кларіної, Л. А. Смивіної і Л. П. Стрелкової.

На нашу думку, про сенсорно збагачене середовище закладу дошкільної освіти (далі – ЗДО) можна говорити в широкому і вузькому значеннях слова. У найбільш широкому трактуванні йдеться, як правило, про *освітній простір*, який охоплює декілька взаємозв'язаних рівнів, а саме: *локальне середовище* – це функціональне і просторове об'єднання суб'єктів освіти, між якими встановлюються тісні різнопланові групові відносини (конкретна група раннього віку або конкретна сім'я); *макросередовище*, яке «теоретично може бути всім Всесвітом» (В. О. Ясвін) і охоплює загальнокультурний, державний, регіональний рівні, а також освітній простір конкретного села, селища чи міста.

Можна говорити також про взаємопроникнення цих середовищ. Зокрема, сімейне середовище і освітнє середовище закладу дошкільної освіти взаємопронизують одне одного, у свою чергу, відбувається і взаємопроникнення освітніх мікросередовищ, організовуваних окремими педагогами в конкретних групах дітей раннього віку.

Необхідно зазначити, що будь-яка типологія освітнього середовища є умовною, отже, не претендуючи на наукове термінологічне відкриття, усе ж таки звернемо увагу на зазначені поняття більш ґрунтовно.

Мета статті – розгляд сенсорно збагаченого середовища, яке є сукупністю умов, що максимально сприяють особистісному розвитку дітей у значущій для них діяльності.

Пізнання дитиною довкілля починається від живого, безпосереднього споглядання, яким є саме життя. Спостереження, вивчення, привласнювання, засвоєння, пізнання, осмислювання розумом, чуттями і є тим *пропедевтичним (вступним) етапом залучення* дитини до цінностей, які засвоюються через різні форми організації і види практичної діяльності, взаємодії, знаки і символи соціуму й культури.

Залежно від здатностей і здібностей дитини, її соціокультурного досвіду, способів моделювання світу педагог може стимулювати її активність, створювати освітні (проблемні) ситуації тощо. *З'ясуємо механізм практичної побудови сенсорно збагаченого середовища*.

Сенсорно збагачене середовище – це така сукупність умов (у закладі, родині), яка максимально сприяє особистісному розвитку дітей у значущій для них діяльності. Науковцями (К. Л. Крутій, Л. В. Зданевич та інші) визначено інтегральні критерії збагаченого освітнього середовища для закладів дошкільної освіти. Назвемо їх. *Критерій збагаченості середовища сенсорними стимулами*: сенсорне багатство домівки, де зростає малюк, закладу, який він відвідує, та території; гармонізація, структурованість сенсорного середовища; естетичність середовища. *Критерій насиченості різними типами і видами діяльності*: типи – предметно-ігрова (провідний тип), початки навчальної і трудової; види діяльності – спілкування, пізнавальна діяльність, перетворювальна, оцінно-контрольна, творча тощо. *Критерій задоволення потреб* у фізичній активності та фізичному розвитку: здоровий спосіб життя, потреба в активності, спортивні досягнення тощо. *Критерій насиченості сенсорного середовища взаємодією педагогів, дітей, батьків* [6; 7].

Зауважимо, що механізм побудови сенсорно збагаченого середовища має свої особливості. Визначимо ці особливості. *Стрижневою (вертикальною) ідеєю* механізму побудови освітнього сенсорно збагаченого середовища є трансформація дитиною цінностей світу, культури, соціуму в особистісний внутрішній світ цінностей. Саме це і буде забезпечувати рівень сенсорного розвитку дитини. Під *сенсорним розвитком дитини* маємо на увазі розвиток її сприйняття і формування уявлень про зовнішні властивості предметів: їхню форму, колір, величину, положення в просторі, а також запах, смак, боричність тощо. З розвитком сенсорики в дитини з'являється можливість оволодіння естетичними цінностями у природі та суспільстві. Із сприйняття предметів і явищ доквілля починається пізнання дитиною сенсорної культури. *Сенсорна культура* – термін, який увела в педагогіку Марія Монтессорі на позначення дитиною сенсорних еталонів, які вироблені людством [4, с. 5].

Базовою (горизонтальною) ідеєю є сенсорно збагачене середовище, що являє собою інтеграцію, синтезування спеціально організованої діяльності як комунікативної взаємодії і просторово-предметного розвивального середовища. Ядром, серцевиною освітнього сенсорно збагаченого середовища та його метою є Дитина. Нами було використано концептуальний підхід К. Л. Крутій [3; 6] до створення освітнього простору. Важливо, що в інтерпретації науковця світ доквілля, який має свої цінності, та світ дитини будуть взаємодіяти. Отже, як було зазначено, стрижневою (вертикальною) ідеєю створення освітнього сенсорно збагаченого середовища є трансформація дитиною цінностей доквілля (мікросоціуму, мезосоціуму, макросоціуму).

Пояснимо цю ідею. *Цінність* – це поняття, що фіксує позитивне або негативне значення будь-якого об'єкта чи явища, одну із форм суспільних відносин. *Ціннісні орієнтації* – це відносно стійка вибірково спрямованість потреб особистості на певну групу соціальних цінностей. Зазначимо, що ціннісні орієнтації лежать в основі мотивів діяльності, вони пов'язані з бажаннями, інтересами, емоціями і почуттями. Система ціннісних орієнтацій може бути узгодженою, послідовною, а може бути суперечливою, несумісною [3, с. 6].

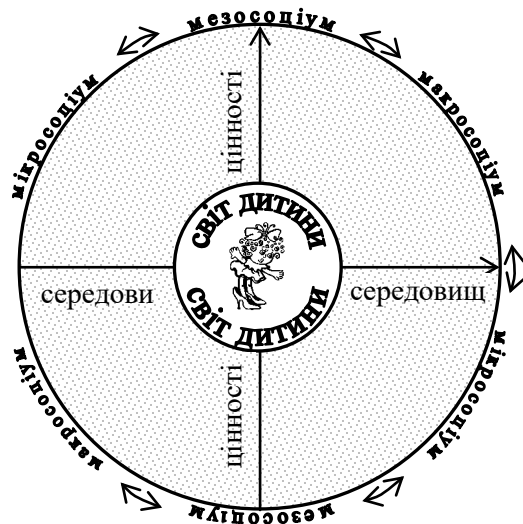

Рис. 1. Створення сенсорно збагаченого середовища шляхом трансформації дитиною цінностей доквілля

Аналіз наукових джерел щодо засвоєння людиною цінностей світу має велике значення, дає нам можливість окреслити шляхи засвоєння дитиною раннього віку зазначених цінностей. Назвемо їх.

Первинна соціалізація в сім'ї, коли дитина вбирає мову та мовлення, традиції та ритуали свого безпосереднього оточення. Саме так передається ціннісна визначеність соціальних прошарків і груп, риси національного характеру. Цим шляхом передаються, насамперед, життєві цінності, притаманні попередньому поколінню батьків (мікросоціум і мезосоціум).

Соціально організована система освіти та культури – освітні заклади тощо, тобто державно керована система впливу, через яку поширюються цінності, що вважаються основоположними для цієї соціальної системи.

Вплив різних формальних і неформальних груп, насамперед оточення однолітків.

Власний сенсорний досвід, тобто сукупність знань, умінь, уявлень, еталонів, які виформовуються під час практичної діяльності дитини із сенсорними стимулами. Отже, світ доквілля (родина, система освіти, формальні та неформальні групи, власний сенсорний досвід тощо) і світ дитини вступають у взаємодію.

Об'єднання двох світів здійснюється дорослим різними засобами, які науковці (К. Л. Крутій [3; 6; 7] та інші) визначають так: *Світ доквілля навколо мене* – дитина залучається до тих, хто оточує, культури і соціуму, засвоює знаки, символи їхнього відбиття тощо. *Я у світі доквілля* – дитина через активну комунікацію з доквіллям пізнає його й себе, перетворює себе і доквілля тощо. *Світ доквілля в мені* – цей зв'язок має зворотний вплив на дитину, результатом якого є психологічні новоутворення в особистості у вигляді відновленої її субкультури, якісних змін на рівні сенсорного розвитку тощо.

Ми з'ясували стрижневу (вертикальну) ідею практичної реалізації моделі освітнього сенсорно збагаченого середовища. Відтепер розглянемо *горизонтальну ідею механізму побудови зазначеного середовища*.

Нагадаємо, що психолого-педагогічна наука і практика звертають увагу на середовище як на «пошукове поле» дитини, як на спосіб взаємозв'язку дитини й Всесвіту. Наприклад, Л. І. Божович визначає середовище як особливе сполучення внутрішніх процесів розвитку і зовнішніх умов, які зумовлюють і динаміку розвитку, і нову якісну освіту [2, с. 60]. Предмети середовища по-різному входять у «поле» активності дитини раннього віку: як оточення, як фон, як обставини, ситуація, як «місце», «осередок». Зауважимо, що *процесуальний аспект створення сенсорно збагаченого середовища* має два боки: перцептивний та інтерактивний.

Перцептивний бік взаємодії середовища та особистості має декілька стадій: доперцептивну (практичної взаємодії немає, є лише готовність); асиміляцію (бажання взаємодіяти, співвіднесення змісту елемента зі своїм сенсорним досвідом); акомодацию (бажання змінити сенсорне середовище, орієнтація на щось нове). *Інтерактивний* – результативність взаємодії особистості та сенсорно збагаченого середовища. Із зазначеного можна зробити *висновок*: позиція педагога щодо дитини має ґрунтуватися на спонуканні, освіті, оцінюванні, комунікації.

На нашу думку, сенсорно збагачене середовище має завжди бути розвивальним і забезпечувати дитині можливість виявляти свої здібності. В. О. Петровський зазначає: «Життєве середовище може і повинне розвивати та виховувати дитину, слугувати тлом і посередником в особистісно-розвивальній взаємодії з дорослими та іншими дітьми» [9, с. 80].

Авторські підходи до створення сенсорно збагаченого середовища зорієнтовано на цінності та інтереси дитини раннього віку, урахування її вікових можливостей, на збереження дитячої субкультури, на збагачення, ампліфікацію сенсорного розвитку, взаємозв'язок усіх сторін життя малюка. *Створення культурного сенсорно збагаченого середовища в закладі та в родині, на нашу думку, буде забезпечувати*: оптимальне сенсорне навантаження на дитину з метою захисту від втоми сенсорними стимулами; створення умов для сенсорного розвитку; взаємодію з родиною щодо забезпечення повноцінного сенсорного розвитку дитини; вільний час, передбачений для дитини впродовж дня.

Структуру сенсорно збагаченого середовища в закладі дошкільної освіти розглядаємо як багатокомпонентну систему, що складається з таких елементів, як-от: мета створення сенсорно збагаченого середовища (для чого створювати?); зміст сенсорно збагаченого середовища (у чому єдність елементів цілого?); форми, методи, прийоми (як використовувати?); педагог і батьки (хто створює?); дитина (хто використовує?).

Динаміка розвитку сенсорно збагаченого середовища досягається завдяки взаємодії трьох його структур: педагогічної, методичної, психологічної. Практична реалізація ідеї створення сенсорно збагаченого середовища в умовах закладу й родини передбачає побудову такого середовища у двох напрямках: *предметно-середовищному та предметно-просторовому*. Г. М. Любимова, С. Л. Новосолова, слідом за М. Монтесорі, зазначають, що для нормального розвитку дитині необхідно жити в трьох предметних просторах: співмасштабному діям її рук (масштаб «око – рука»); співмасштабному її зросту; співмасштабному предметному світу дорослих [8, с. 79].

Коротко пояснимо перший предметний простір – співмасштабність діям руки – масштаб «око – рука». Як стверджували фізіологи М. О. Бернштейн та І. М. Сеченов, рука, що рухається, завжди спочатку вчить очі: пізнавальні дії рук дитини, які хапають, обмацують краї предметів, навчають очі такої ж стратегії поведінки. Очі швидко навчаються досліджувати контури об'єкта за допомогою рухів, які схожі на «обмацуючі» рухи руками, але вже на відстані. Кожен предмет, який знаходить таким чином своє місце, свою форму й краї, відрізняється для дитини від інших. Так з'являється в предметі «своє обличчя», а трохи згодом своє ім'я – назва (слово-предмет, слово-дія, слово-ознака), яка допомагає дитині розпізнавати його. Відповідно, в ранньому віці особливого значення набуває мовленнєве розвивальне середовище, на тлі якого відбувається спілкування, що є сприятливим за умови, коли дорослий сам займає активну позицію й відповідає на мовленнєві прояви, а пізніше – на запитання дитини, стимулюючи, відповідно, мовленнєву активність малюка [1, с. 47].

Отже, дитина засвоює певний сенсорний еталон, який позначається словом. Можна погодитися з висловом філософа І. Канта, що рука є продовженням думки.

У процесі створення саме *предметно-середовищного підходу* як джерела сенсорного досвіду дитини раннього віку необхідно спиратися на ергономічні вимоги до життєдіяльності: антропометричні, фізіологічні і психологічні особливості дитини, яка буде розвиватися в цьому середовищі.

З'ясуємо *вимоги до предметно-середовищного напрямку*: розвивальний характер сенсорно збагаченого середовища; діяльнісно-віковий підхід; сенсорна інформативність (різноманітність іграшок, тематики, комплексність); збагаченість, наявність природних і соціальних засобів, які забезпечують різноманітність практичної діяльності дитини та її творчість; варіативність; сполучуваність традиційних і нових компонентів; забезпечення складових елементів сенсорно збагаченого середовища, співвідносності з макро-, мезо- та мікропростором діяльності дитини; забезпечення комфортності, функціональної надійності та безпеки; забезпечення естетичних і гігієнічних показників.

Створення *предметно-просторового середовища* в ЗДО та родині передбачає урахування таких вимог, як-от: стимуляція сенсорного розвитку та практичної активності дитини (К. Л. Крутій); задоволення сенсорних потреб у культурно-ціннісному пізнанні довкілля (М. С. Каган); свобода і самостійність дитини; інтегративність (К. Л. Крутій); урахування статевих і вікових особливостей дитини (В. Ф. Базарний); діалогічність (А. Г. Арушанова); стабільність-динамічність (В. А. Петровський) тощо.

Практична реалізація створення сенсорно збагаченого середовища передбачає також створення *мінісередовищ*, які б відбивали сутність зазначених напрямків. Це можуть бути такі *мінісередовища*: сенсорно-пізнавальне, сенсорно-творче, емоційно-рефлексивне та інші.

Коротко схарактеризуємо мінісередовища. *Сенсорно-пізнавальне* має за мету створення можливостей для самостійного засвоєння дитиною сенсорних еталонів (колір, форма, простір, звук, смак, запах, боричність тощо), як засіб збагачення сенсорного досвіду. *Сенсорно-творче* створює можливості для самостійного

творчого процесу (малювання, ліплення, дизайн, флористика тощо). Емоційно-рефлексивне створюється дорослими для самопізнання дитиною самої себе, свого внутрішнього світу, образу «Я» тощо.

Зазначимо, що ми окреслили лише деякі мінісередовища, їх може бути набагато більше. Кількість мінісередовищ залежить від тієї мети, яку висуває дорослий під час взаємодії з дітьми.

Висновки. Отже, нормативними параметрами сенсорно збагаченого середовища є такі особливості: сенсорна насиченість; відкритість до змін, своєрідна незавершеність, яка «запрошує» дитину до активного «добудування» сенсорно збагаченого середовища, діалогічний режим функціонування; небуденність; контрастність; чітка оформленість предметно-середовищних і предметно-просторових джерел сенсорного розвитку; різноманітність, оригінальність; багатофункціональність; пристосованість до потреб спільної практичної діяльності дитини і дорослого.

Ми з'ясували механізм побудови сенсорно збагаченого середовища як у закладі дошкільної освіти, так і в родині. Розвивальний ефект сенсорно збагаченого середовища залежить не стільки від умов, скільки від характеру спілкування дорослого та дитини, від тих ситуацій, способів, завдань, які будуть сприяти й стимулювати сенсорний розвиток, активність і самостійність дитини раннього віку.

Використана література:

1. Атрошенко Т. О. Підготовка майбутнього вихователя до роботи з розвитку мовлення дітей раннього віку. *Вісник Прикарпатського університету ім. В. Стефаника. Серія : Педагогіка*. 2012. Вип. XLII. С. 46–49.
2. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. Москва : Просвещение, 1968. С. 34–121.
3. Крутій К. Л. Концепція та методичні засади програми «Дитина в дошкільні роки». 3-є вид., стер. Запоріжжя : ЛПІС, 2004. 392 с.
4. Крутій К. Л. Енциклопедія діагностичних методик щодо з'ясування стану розвитку дітей раннього віку / автор та укл. К. Л. Крутій. Дайджест 1. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2006. 152 с.
5. Крутій К. Л., Федорович Л. О. Енциклопедія діагностичних методик щодо з'ясування стану психофізичного розвитку дітей раннього віку / упор. Крутій К. Л., Федорович Л. О. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2012. 204 с.
6. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2-х ч. Частина перша. Концепції, проектування, технології створення. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2009. 320 с.
7. Крутій К. Л. Освітній простір дошкільного навчального закладу : монографія : у 2-х ч. Частина друга. Концепція, Програма розвитку та освітні програми ДНЗ. Запоріжжя : ТОВ «ЛПІС» ЛТД, 2010. 284 с.
8. Новосёлова С. Л. Развивающая предметно-игровая среда детства. *Дошкольное воспитание*. 1998. № 4. С. 79.
9. Построение развивающей среды в дошкольном учреждении / В. А. Петровский, Л. М. Кларина, Л. А. Смывина, Л. П. Стрелкова. *Дошкольное образование в России* / под ред. Р. Б. Стеркиной. Москва : Изд-во «АСТ», 1996. С. 57–90.

References:

1. Atroshchenko T. O. (2012). Pidhotovka maibutnoho vykhovatelya do roboty z rozvytku movlennia ditei rannoho viku [Preparing future educators for work on the development of speech of young children]. *Visnyk Prykarpatskoho universytetu im. V. Stefanyka. Seriiia : Pedahohika*. Vyp. XLII. S. 46–49 [in Ukrainian].
2. Bozhovich L. I. (1968). Lichnost' i ee formirovanie v detskom vozraste [Personality and its formation in childhood]. Moskva : Prosveshhenie. S. 34–121 [in Russian].
3. Krutii K. L. (2004). Kontseptsiiia ta metodychni zasady prohramy «Dytyna v doshkilni roky» [The conception and methodological principles of the program «Child in preschool years»]. 3-e yzd., ster. Zaporizhzhia : LIPS. 392 s. [in Ukrainian].
4. Krutii K. L. (2006). Entsyklopediia diahnostychnykh metodyk shchodo ziasuvannia stanu rozvytku ditei rannoho viku [An Encyclopedia of Diagnostic Techniques for Finding Early Childhood Development] / avtor ta ukl. K. L. Krutii. Daidzhest 1. Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD. 152 s. [in Ukrainian].
5. Krutii K. L., Fedorovych L. O. (2012). Entsyklopediia diahnostychnykh metodyk shchodo ziasuvannia stanu psykho fizychnoho rozvytku ditei rannoho viku [Encyclopedia of diagnostic techniques for elucidating the state of psychophysical development of younger children] / upor. Krutii K. L. Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD. 204 s. [in Ukrainian].
6. Krutii K. L. (2009). Osvitnii prostir doshkilnoho navchalnoho zakladu : monohrafiia : u 2-kh ch. Chastyna persha. Kontseptsii, proektuvannia, tekhnolohii stvorennia [Educational space of a preschool educational establishment : monograph : First part. Conceptions, design, creation technologies]. Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD. 320 s. [in Ukrainian].
7. Krutii K. L. (2010). Osvitnii prostir doshkilnoho navchalnoho zakladu : monohrafiia : u 2-kh ch. – Chastyna druha. Kontseptsiiia, Prohrama rozvytku ta osvitni prohramy DNZ [Educational space of a preschool educational establishment : monograph : Second part. Conception, program of development and educational programs of kindergarten]. Zaporizhzhia : TOV «LIPS» LTD. 284 s. [in Ukrainian].
8. Novosjolova S. L. (1998). Razvivajushhaja predmetno-igrovaja sreda detstva [Developing object-playing environment of childhood]. *Doshkol'noe vospitanie – Preschool education*. № 4. S. 79 [in Russian].
9. Petrovskij V. A. (1996). Postroenie razvivajushhej sredy v doshkol'nom uchrezhdenii [Building of a development environment in a preschool educational establishment]. *Doshkol'noe obrazovanie v Rossii – Preschool education in Russia* / pod red. R. B. Sterkinoy. Moskva : Izd-vo «AST». S. 57–90. [in Russian].

Popovych O. M. The mechanism of the practical construction of a sensory enhanced environment for younger children in the conditions of family and educational establishment

The article has focused on the characteristics of the sensory-enriched environment, which is a set of conditions (in an educational establishment and family) that maximally contribute to the personal development of children in meaningful activities for them. It has been revealed the sense and content of scientific definitions «educational space», «sensory enriched environment». The author also has clarified the mechanism of practical construction of sensory enriched environment, which has its own peculiarities.

Creating a cultural sensory enrichment environment in the educational establishment and in the family will provide: optimal sensory influence on the child in order to protect from tiring by sensory stimuli; creation of conditions for sensory development; interaction with family to ensure full sensory development of the child; free time provided for the child during the whole day. The structure of a sensory-enriched environment in a preschool educational establishment is considered as a multicomponent system consisting of such elements as: the purpose of creating a sensory-enriched environment (why to create it?); the content of the sensory enriched environment (what is the unity of the elements of the whole?); forms, methods, techniques (how to use?); teacher and parents (who creates?); child (who uses?). It has been determined that the normative parameters of the sensory enriched environment are: sensory saturation; openness to changes, a kind of incompleteness that «invites» the child to the active «completion» of the sensory enriched environment, dialogical mode of functioning; awkwardness; contrast; clear design of subject-environmental and subject-spatial sources of sensory development; variety, originality; multifunctionality; adaptation to the needs of practical activities of the child and the adult.

Key words: *younger schoolchildren, environment, sensory culture, sensory enriched educational environment, sensory development of the child, family, educational establishment, educational space, subject-environment approach.*

УДК 378:373.3.091.12.011.3-051:78

DOI <https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series5.2019.71.46>

Прищеп О. П.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ ДО МУЗИЧНО-ОСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ІНТЕГРАТИВНОГО ПІДХОДУ

У статті визначено, що інтегративний підхід сьогодні є пріоритетним у розвитку системи освіти в Україні. Він пронизує педагогічну діяльність учителя початкової школи, зокрема її музично-освітній напрям. Підкреслено, що зараз музично-освітня діяльність учителя початкової школи охоплює навчання, розвиток і виховання молодших школярів засобами музичного мистецтва і має інтегративний характер. Проаналізовано педагогічні підходи різних авторів до організації інтегрованого навчання. Наголошено, що процес формування готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності передбачає створення відповідних педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців. Розглянуто погляди сучасних науковців щодо створення необхідних педагогічних умов підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Визначено педагогічні умови, які сприятимуть формуванню готовності майбутніх учителів початкової школи до інтегрованої музично-освітньої діяльності: створення педагогічного середовища, яке відповідає професійній підготовці майбутніх учителів, здатних здійснювати інтегровану музично-освітню діяльність у початковій школі; спрямованість педагогічного процесу на формування у студентів мотиваційно-ціннісного компонента готовності до інтегрованої музично-освітньої діяльності; оволодіння студентами психолого-педагогічними та предметно-методичними знаннями про інтеграційні процеси в початковій освіті та врахування вікових можливостей учнів початкової школи з метою формування їхньої загальнокультурної грамотності; формування вміння майбутніх учителів інтегрувати музичне мистецтво у зміст предметів початкової школи, дотримання тематичного компонування матеріалу для узгодженості навчальної інформації; поєднання теоретичного та практичного складників підготовки студентів із використанням інтерактивних методів під час освітнього процесу, а також педагогічних практик.

Ключові слова: *майбутній учитель початкової школи, готовність, музично-освітня діяльність, інтегративний підхід, педагогічні умови.*

Інтегративний підхід сьогодні визначено пріоритетним у розвитку системи освіти в Україні. Реформування української шкільної системи на законодавчому рівні відображено в Законі «Про освіту» (2017). Нова українська школа будується на засадах інтегративного підходу. Цей підхід пронизує і педагогічну діяльність учителя початкової школи, зокрема її музично-освітній напрям, який охоплює навчання, розвиток і виховання молодших школярів засобами музичного мистецтва і має інтегративний характер. Готовність майбутнього педагога до інтегрованої музично-освітньої діяльності розглядається як результат його професійної підготовки; цілісне стійке особистісне утворення, що дає змогу організувати навчальну діяльність молодших школярів, спрямовану на розвиток їхніх музично-творчих здібностей в умовах реалізації інтегративного підходу. Процес формування названої готовності передбачає створення відповідних педагогічних умов підготовки майбутніх фахівців.

Актуальність названої проблеми посилюється наявними суперечностями між: значним попитом національної системи освіти на висококваліфікованих, ерудованих учителів початкової школи і недостатнім науковим розробленням шляхів їхньої ефективної музично-освітньої підготовки; потребою оволодіння студентами основами інтегрованої музично-освітньої діяльності та науковою невизначеністю шляхів розв'язання цієї проблеми в умовах обмеженості часу, відведеного на музично-методичну підготовку майбутніх учителів початкової школи.

Дослідженням проблем професійної підготовки педагогів займалися В. Гриньова, В. Євдокимов, І. Зязюн, В. Лозова, О. Мороз, І. Прокопенко, В. Семиченко, А. Троцько та інші. Питання підготовки вчителів початко-